

Vergaderjaar 2006–2007

31 060

Burgerinitiatief «Stop fout vlees»

Nr. 2

VERSLAG VAN EEN OVERLEG

Vastgesteld 19 juni 2007

De vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit¹ heeft op 23 mei 2007 overleg gevoerd met de heer Van Eck, campagneleider team Landbouw en Voedsel van Milieudefensie, mevrouw IJmker, coördinator van Jongeren Milieu Actief, de heer Houkema, inhoudelijk medewerker van het team Landbouw en Voedsel van Milieudefensie en de heer Van Bruchem, senioronderzoeker bij het Landbouw Economisch Instituut over:

- **het burgerinitiatief van MD en JMA «Stop fout vlees» (30 865, nr. 26);**
- **de brief van MD en JMA d.d. 13 februari 2007 ter begeleiding van het burgerinitiatief «Stop fout vlees»;**
- **de notitie «Boeren met toekomst» van Milieudefensie, maart 2007;**
- **het rapport «Verkenning economische aspecten van een kleinere en meer extensieve veehouderij» van het Landbouw Economisch Instituut te Wageningen, maart 2007;**
- **aanbiedingsbrief van Milieudefensie en JMA met de nadere documentatie ter uitwerking van het burgerinitiatief (31 060, nr. 1);**
- **de notitie «Naar een kleinere en meer extensieve veehouderij. Een beschouwing over (on)mogelijkheden, knelpunten en aanknopingspunten» van het Landbouw Economisch Instituut te Wageningen, maart 2007.**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Inleiding voorzitter

Op 26 april jl. heeft de Kamer besloten het burgerinitiatief van MD en JMA in behandeling te nemen. Dit gesprek betreft de eerste activiteit en heeft als doel om van de indieners een toelichting te krijgen op het burgerinitiatief.

Toelichting op het burgerinitiatief «Stop fout vlees»

De heer **Van Eck** (Campagneleider team Landbouw en Voedsel van Milieudefensie) stelt de mensen voor met wie hij naar de Tweede Kamer is gekomen om toelichting te geven op het burgerinitiatief «Stop fout vlees»:

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), ondervoorzitter, Schreijer-Pierik (CDA), voorzitter, Atsma (CDA), Van Gent (GroenLinks), Poppe (SP), Waalkens (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Jager (CDA), Ormel (CDA), Koopmans (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), De Krom (VVD), Samsom (PvdA), Van Dijken (PvdA), Neppérus (VVD), Jansen (SP), Jacobi (PvdA), Cramer (ChristenUnie), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Vermeij (PvdA), Zijlstra (VVD), Thieme (PvdD), Polderman (SP).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Mastwijk (CDA), Ten Hoopen (CDA), Duyvendak (GroenLinks), Luijben (SP), Tang (PvdA), Boekstijn (VVD), Bilder (CDA), Biskop (CDA), Koşer Kaya (D66), Van Leeuwen (SP), Dezentjé Hamming (VVD), Eijnsink (PvdA), Depla (PvdA), Van Baalen (VVD), Kant (SP), Blom (PvdA), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Van Heugten (CDA), Agema (PVV), Kuiken (PvdA), Ten Broeke (VVD), Ouweland (PvdD), Lempens (SP).

mevrouw IJmker, Coördinator van Jongeren Milieu Actief (JMA), met wie MD het burgerinitiatief heeft ingediend, de heer Houkema, inhoudelijk medewerker van het team Landbouw en Voedsel van Milieudefensie en de heer Van Bruchem, senioronderzoeker bij het Landbouw Economisch Instituut (LEI), betrokken bij onderzoeken die Milieudefensie heeft benut om het voorstel ter toelichting op het burgerinitiatief te formuleren. Dit burgerinitiatief is het eerste burgerinitiatief dat in de Tweede Kamer wordt behandeld.

De heer Van Eck begint met de opmerking dat de reactie van de samenleving op dit burgerinitiatief veel hartstochtelijker was dan Milieudefensie en JMA hadden durven hopen. Maar liefst 106 975 mensen in Nederland tekenden dit. Milieudefensie en JMA wensen op grond daarvan een open dialoog over een kennelijk breed gedragen gevoel in de samenleving met de Tweede Kamer aan te kunnen gaan, die niet langs partijpolitieke reflexen verloopt, maar echt over de inhoud van het burgerinitiatief zal gaan.

Het burgerinitiatief behelst een verzoek tot omschakeling van de veehouderij om drie redenen: het verbeteren van dierenwelzijn en milieu, de volksgezondheid en de zorg voor ontwikkelingslanden, waar ontbossing en sociale misstanden aan de orde van de dag zijn vanwege de teelt van soja, dat als veevoer in Nederland wordt geïmporteerd. Voor de oplossing van deze problemen, die zeer nauw met elkaar samenhangen, stellen Milieudefensie en JMA een integrale oplossing voor. Deeloplossingen hebben geen zin, want die negeren of verergeren andere problemen. Over dierenleed en het mestoverschot in Nederland is veel bekend. Het mestoverschot berokkent niet alleen schade aan de biodiversiteit, maar ook aan de volksgezondheid. Over de gevolgen van sojateelt is minder bekend, maar de heer Van Eck verwijst voor meer informatie daarover naar de uitgereikte notitie «Boeren met toekomst» en naar de inhoudelijke ketenpresentatie die de Nederlandse Sojacoalitie, een samenwerkingsverband van onder meer Cordaid, Solidaridad, ICCO, Kerk in actie, het Wereld Natuur Fonds, Both Ends en Milieudefensie, later op de dag in Nieuwspoort geeft. Buiten de drie redenen waarom via het burgerinitiatief wordt verzocht om een verandering in de veehouderij in Nederland, telt een vierde reden zwaar: de positie van de boer, de houder van varkens en kippen. De heer Van Eck verduidelijkt dat Milieudefensie van oudsher een deelbelang vertegenwoordigt, maar daarbij altijd probeert die met andere deelbelangen te verzoenen. In 1980 waren er 50 000 varkens- en kippenhouders in Nederland en nu nog maar 10 000. Dit is het gevolg van de schaalvergroting, die niet alleen milieu en dierenwelzijn belasten, maar ook zorgwekkend is met het oog op de vitaliteit van het platteland en de toekomst van het familiebedrijf. Uit onderzoeken van het LEI is gebleken dat zonder fundamentele beleidswijziging de schaalvergroting en het verdwijnen van boerenbedrijven toeneemt. Het laatste familiebedrijf zal dan zijn deuren binnen een jaar of vijftien sluiten. Ook hier vragen Milieudefensie en JMA in hun voorstel aandacht voor, gesteund door de Werkgroep Inkomen en Landbouw, die heeft gezocht naar een werkbaar model voor duurzame landbouw, die recht doet aan de boerenstand als alternatief voor de schaalvergroting en de sociale consequenties daarvan. De toverformule die Milieudefensie en JMA hebben gevonden, houdt een overgang van bulk op kwaliteit in, van massaproductie op kleinschalige productie, waardoor niet alleen de kwaliteit van het vlees toeneemt, maar ook die van het milieu, van dieren en van mensen in Nederland en ontwikkelingslanden. De boerenstand krijgt bovendien weer een toekomstperspectief geboden. Deze toverformule staat verwoord in de notitie «Boeren met toekomst», een kaderstellende nota die de vraag die centraal stond in het burgerinitiatief in beleidsvoorstellen omzet. In hoofdstuk 3 van de nota staan de concrete beleidsinstrumenten vermeld waarmee in samenhang de beoogde omslag mogelijk kan worden gemaakt. Het eerste beleidsinstrument behelst een milieuheffing van € 0,85 per kilo in Nederland

geconsumeerd vlees ter compensatie van de maatschappelijke kosten die eigen zijn aan de vleesproductie. Deze heffing zou de schatkist 700 mln. per jaar opleveren. Het betreft geen heffing aan de grens – de heffing druist dus niet in tegen de afspraken die binnen de Wereldhandelsorganisatie (WTO) zijn gemaakt – en evenmin een heffing per geproduceerde kilo, waardoor de exportmogelijkheden in het gedrang komen. Het tweede instrument behelst een kwaliteitstoelage. Veehouders die ingaan op het verzoek van de samenleving om duurzaam en diervriendelijk te produceren, dienen van de overheid als hoeder van het algemeen belang een compensatie te krijgen voor de investeringen die zij in ruimere stallen en veevoer zonder soja doen. Ook de kwaliteitstoelage is «WTO- en EU-proof».

Het gevolg en dus niet het doel van de door de samenleving gewenste omschakeling met het oog op milieukwaliteit en dierenwelzijn is een halvering van de veestapel in de intensieve varkens- en kippenhouderij. De omschakeling zal gefaseerd in een periode van een jaar of tien moeten worden doorgevoerd, zodat rekening kan worden gehouden met reeds gedane investeringen en opgebouwde rechten. De naleving van de Europese Nitraatrichtlijn en toekomstige richtlijnen inzake de kwaliteit van bodem en water zullen ook een dergelijke halvering van de veestapel in de intensieve veehouderij tot gevolg hebben.

Als het huidige beleid wordt voorgezet, daalt het aantal boerenbedrijven verder en worden de resterende bedrijven groter. Dankzij het voorstel van Milieudefensie en JMA hebben meer veehouders een toekomst in hun bedrijfstak.

Milieudefensie en JMA zijn verheugd over het initiatief van de vaste commissie voor LNV om hun voorstel door het Centraal Planbureau (CPB) en het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) te laten controleren op de maatschappelijke kosten en baten ervan. Het is belangrijk om de effecten op de lange termijn van het ingediende voorstel en de uitkomst daarvan te vergelijken met de effecten van het huidige beleid op de lange termijn. Milieudefensie en JMA werken graag mee aan het onderzoek van CPB en MNP door opheldering en extra informatie te geven, zodat na de zomer de dialoog met de Kamer goed kan worden afgewikkeld.

De heer **Waalkens** (PvdA) stelt vast dat de Kamer een uniek moment beleeft nu zij het eerste burgerinitiatief behandelt. Zeer veel inwoners van Nederland hebben via het burgerinitiatief het signaal afgegeven dat zij zich zorgen maken over de kwaliteit van voedsel sinds de gehele voedselketen in de afgelopen decennia is geïndustrialiseerd. Milieudefensie en JMA hebben een voorstel geformuleerd om de vleesproductie en de negatieve effecten ervan op het milieu, het dierenwelzijn en de ontwikkelingslanden integraal aan te pakken. Is het echt niet mogelijk om eerst met deeloplossingen aan de slag te gaan en die vervolgens samen te trekken? Kan eerst op sociaaleconomisch vlak en vervolgens op milieuvlak positie worden gekozen? Kunnen die posities vervolgens in samenhang met elkaar worden beoordeeld?

De heer **Koopmans** (CDA) vindt het bijzonder dat er op verzoek van de vaste commissie voor LNV een eerste gesprek met nemers van een burgerinitiatief plaatsvindt om meer inzicht in de doelstellingen daarvan te krijgen. Hij vraagt zich alleen af of de doelstelling van Milieudefensie en JMA de halvering van de veestapel of de halvering van de emissies is. Ten opzichte van wat die zou moeten worden gehalveerd. Wat is het referentiepunt?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks) vindt het prachtig dat de Kamer over het eerste burgerinitiatief een overleg met de initiatiefnemers wilde organiseren. Zij hoopt dat er een open discussie ontstaat en de Kamer goed nagaat hoe de boerenstand eraan toe is. Volgens haar moet het roer om.

In hoeverre wensen Milieudefensie en JMA betrokken te zijn bij de doorrekening van hun voorstel door CPB en NMP? Moet het pakket aan voorstellen in zijn geheel worden uitgevoerd, omdat de voorstellen nauw verband met elkaar houden? Melden zich nog steeds mensen aan om het burgerinitiatief te tekenen?

De heer **Polderman** (SP) vraagt hoe gemakkelijk Milieudefensie en JMA steun hebben gekregen voor hun initiatief. Verder wil hij weten in hoeverre jongeren het initiatief hebben gesteund. Volgens hem kan de volksvertegenwoordiging dankzij het nieuwe democratische instrument van het burgerinitiatief bij de les worden gehouden. Het lijkt er nu in ieder geval op dat de volksvertegenwoordiging anders tegen de veehouderij aankijkt dan het volk dat zij vertegenwoordigt. Willen Milieudefensie en JMA hun visie geven op de obstakels die het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie voor hun voorstel kan opwerpen?

De heer **Cramer** (ChristenUnie) constateert dat de vorige sprekers suggereren dat de samenleving uit 106 975 mensen bestaat, maar dat dit niet zo is. Hij vindt dat het aantal ondertekenaars van het initiatief op zijn juiste waarde moet worden geschat. Verder vraagt hij zich af of het voorstel van Milieudefensie en JMA niet te veel aan de internationale positie van de Nederlandse landbouw voorbijgaat en wat het gevolg van de voorgestelde halvering van de veestapel voor het bruto nationaal product van Nederland is. Hoe kan de voorgestelde halvering van de veestapel toch leiden tot een vergroting van het aantal boerenbedrijven in Nederland?

De heer **Graus** (PVV) maakt allereerst zijn complimenten voor de marketingtechnische aanpak van Milieudefensie en JMA. Hij vindt dit een uniek, maar ook triest moment, omdat burgers het initiatief hebben moeten nemen tot het verhogen van niet alleen het dierenwelzijn, maar ook het welzijn van boeren, omdat die diervriendelijker zouden willen werken, maar de kosten daarvan niet kunnen dragen. Daar is de consument verantwoordelijk voor. Die moet bereid zijn om meer te betalen voor vlees, een goed glas melk of een scharrelei en desnoods minder vlees te eten. Hoe die bereidheid bij de consument op te wekken? Het moet mogelijk zijn. Kinderen zijn immers ook bereid om meer te betalen voor merkcola in plaats van goedkope cola.

De heer Graus is voor een gecontroleerde afbouw van de bio-industrie, omdat die in het belang van boeren én dieren is, maar waarschuwt voor verplaatsing van de bio-industrie naar landen waar het woord dierenwelzijn niet eens bestaat. Hoe kan dit worden vermeden? Er is geen level playing field qua dierenwelzijn. Welke obstakels werpt de EU op?

De heer **Van der Vlies** (SGP) wenst zich in te zetten voor de ook in zijn ogen belangrijke discussie die dankzij het eerste burgerinitiatief op gang is gebracht. Allereerst wijst hij erop dat in politieke besluitvormingsprocessen meestal eerst met het oog op fasering, temporisering en geleidelijkheid voor deeloplossingen wordt gekozen en daarna voor een integrale aanpak. Wat vinden Milieudefensie en JMA hiervan? Wat is volgens Milieudefensie en JMA het eindresultaat van de door hen voorgestelde transitie op duurzame veehouderij? Hoe hoog zal het inkomen van boeren nog zijn? Wat zijn de gevolgen ervan voor de gehele kolom, dus niet alleen voor boerderijen, maar ook voor slachterijen? Wat is het gevolg van de door Milieudefensie en JMA voorgestelde nationale maatregelen voor de im- en export van vlees? Is er rekening gehouden met wat volgens de EU en de WTO mogelijk is?

Mevrouw **Thieme** (PvdD) maakt haar complimenten voor de helder en goed beargumenteerde nota «Boeren met toekomst», die de initiatiefne-

mers van het burgerinitiatief hebben opgesteld. Zij vertrouwt erop dat dankzij dit burgerinitiatief een eerlijke discussie over de bio-industrie op gang komt. De nota «Boeren met toekomst» geeft er in ieder geval een eerlijk beeld van in tegenstelling tot de stichting Varkens in Zicht. Milieudefensie schijnt de vleesconsumptie niet te willen verminderen, maar zonder vermindering van de vleesconsumptie blijft de hoop op dieren milieuvriendelijkere veehouderijen ijdel, zeker nu er in landen als China steeds meer vlees wordt gegeten. Volstaat de heffing van € 0,85 per kilo om de maatschappelijke kosten van bio-industrie te dekken?

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD) vindt dat dit eerste burgerinitiatief via een gedegen traject in de Tweede Kamer moet worden behandeld. Zij vraagt zich af of het ook als consumenteninitiatief kan worden beschouwd. Wat is de rol van de consument in de transitie? Een heffing van € 50,85 per kilo geconsumeerd vlees zou de schatkist 700 mln. opleveren. Moet dat bedrag niet bij de boeren terecht komen? Gaat de consument geen buitenlands vlees consumeren als er op Nederlands vlees een heffing komt? Wil Milieudefensie dat Nederland naar het voorbeeld van Canada alle import van vlees verbiedt? Is dat wel mogelijk binnen de Europese Unie?

Antwoord van Milieudefensie, JMA en het LEI

De heer **Van Eck** benadrukt allereerst dat de halvering van de veestapel geen doel, maar het te verwachten resultaat van de door Milieudefensie en JMA voorgestelde transitie op een dier- en milieuvriendelijke veehouderij is. Wil Nederland het vierde Nationaal Milieubeleidsplan (NMP4) en de Europese richtlijnen naleven, dan daalt het aantal gehouden dieren ook, tenzij ervoor wordt gekozen ze voortdurend binnen te houden. Dan moet er met dure ammoniakfilters worden gewerkt, die mede het broeikaseffect veroorzaken. Bovendien wordt het sojaprobleem dan genegeerd. Het naleven van het NMP4 en de Europese richtlijnen zorgt dan alleen voor deeloplossingen. Milieudefensie en JMA kiezen niet alleen voor milieuvriendelijke, maar voor diervriendelijke veehouderij én voor een oplossing op het sojaprobleem. Daarvoor is een hoger aantal bedrijven nodig dat minder dieren houdt dan de 10 000 veehouderijen in Nederland op dit moment doen. De heer Van Eck wijst ter illustratie op de tabel op pagina 9 van de notitie «Boeren met toekomst».

De WTO zou mensenrechten, dierenrechten en milieu meer aan handel moeten koppelen, maar doet dat niet. Daarom zijn Milieudefensie en JMA daar bij hun voorstellen ook niet van uitgegaan. Nederland en de EU moeten zich daar wel voor inspannen en niet mee wachten tot de WTO dat wel gaat doen. Nederland moet evenmin zijn grenzen sluiten, maar kan wel een heffing naar consumptie in het land invoeren. Een dergelijke heffing is «WTO-proof» en discrimineert niet, want geldt voor al het in Nederland geconsumeerde vlees, ongeacht de herkomst daarvan. De heffing van € 0,85 per kilo geconsumeerd vlees, die de schatkist 700 mln. zou opleveren, dekt de kosten van de vervuiling van bodem, water en lucht en de bijdrage aan het broeikaseffect niet geheel, want die bedragen 1,7 mld. Dan is de teloorgang van de biodiversiteit nog niet eens becijferd. De heffing is echter gematigd gehouden om recht te doen aan uiteenlopende belangen.

De Europese Unie kiest tegenwoordig voor het belonen van boeren die bijdragen aan het behoud van het landschap, de milieukwaliteit en het dierenwelzijn en niet meer voor productieondersteuning. De door Milieudefensie en JMA voorgestelde kwaliteitstoelagen aan boeren die overgaan op dier- en milieuvriendelijk vee houden, stroken dus met het beleid van de EU mits de toeslag verband houdt met wat de kosten zijn voor de agrariër die voor kwaliteitsproductie kiest. De 700 mln. die de heffing per

kilo geconsumeerd vlees de schatkist oplevert, kunnen voor die kwaliteits-toeslagen worden gebruikt.

Op de vraag van de heer Van der Vlies of de EU niet onderscheid maakte tussen grondgebonden en niet-grondgebonden productie antwoordt de heer Van Eck dat hij beoogt dat de intensieve veehouderij de band met de grond herstelt. Nu wordt 1 miljoen hectare op een ander continent gebruikt, terwijl Nederland met een mestoverschot kampt dat op geen enkele manier in de regio kan worden afgezet. Het onderscheid verdwijnt als wordt overgegaan van bulk op kwaliteit. Door minder dieren milieuvriendelijk te houden, kan de band met de grond worden hersteld. Bovendien kunnen er allianties met akkerbouwers ontstaan voor bij voorbeeld het afnemen van mest. Dit kan worden verrekend dankzij de kwaliteitstoelagen.

Verschillende partijen hebben gewezen op de rol van de markt en de consument. Uit de analyse die de commissie-Wijffels in 2001 van de toekomst van de sector heeft gemaakt, blijkt dat de sector klem zit tussen de internationale markt, op de onderkant waarvan met een bulkproduct wordt geconcurrereerd, waardoor schaalvergroting optreedt en de sector per dier steeds minder verdient, en de roep van de maatschappij om dierenwelzijn en milieukwaliteit, die gedeeltelijk via de politiek en gedeeltelijk via maatschappelijke organisaties naar buiten komt. Die roep kost geld en gaat ten koste van de economische positie van veehouders. Daarom moet de overheid ingrijpen, zodat veehouders dier- en milieuvriendelijker kunnen produceren. Nederland hoeft niet langer goedkoop vlees voor de onderkant van de internationale markt te exporteren, maar kan kwaliteitsvlees voor de bovenkant daarvan produceren, waarvoor binnen de driehoek Londen-Parijs-Berlijn, waar Nederland in ligt, veel belangstelling bestaat onder de tientallen miljoenen koopkrachtige consumenten die er wonen vanwege de waarde die zij doorgaans aan dierenwelzijn, gezondheid en milieukwaliteit hechten.

Import van vlees blijft mogelijk, want het bedrag van € 0,85 zal over iedere kilo geconsumeerd vlees worden geheven. Bovendien wordt dankzij deze heffing de concurrentie tussen bulkvlees uit het buitenland en kwaliteitsvlees uit Nederland niet oneerlijk. De producenten van kwaliteitsvlees zullen niet onder de concurrentie met bulkvlees uit het buitenland lijden. Zij krijgen namelijk ook nog een kwaliteitstoelag als zij overschakelen op het dier- en milieuvriendelijk produceren van kwaliteitsvlees. De export van kwaliteitsvlees biedt het boerenbedrijf toekomstperspectief. Dit wijzen de onderzoeken van de commissie-Wijffels, het LEI en de Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) uit. Dat de maatregelen positieve sociaal-economische effecten zullen hebben, is berekend, maar het is goed als het CPB en MNP de door Milieudefensie en JMA voorgestelde maatregelen ook nog eens tegen het licht houden. Bij de door hen uit te voeren maatschappelijke kosten-batenanalyse zouden de werkgelegenheid in de sector, de hoogte van het inkomen, de vitaliteit van het platteland, de effecten op milieu, volksgezondheid en natuur moeten worden betrokken evenals de indirecte maatschappelijke kosten, dus de kosten waarvoor elders in de wereld wordt opgedraaid. De uitkomst van de analyse van het voorstel van Milieudefensie en JMA moet worden vergeleken met de effecten die het huidige beleid tot 2030 op de genoemde, bij de analyse te betrekken factoren zal hebben. Dan kan het beste scenario worden gekozen. Milieudefensie en JMA werken daar graag aan mee.

De ondertekenaars van het burgerinitiatief hebben de wenst geuit dat de politiek ervoor zorgt dat bulkvlees niet meer in supermarkten te koop is vanwege de erbarmelijke omstandigheden waarin dat wordt geproduceerd. Toch zal de consument zelf ook bereid moeten zijn om meer te betalen voor beter vlees dan bulkvlees. Het duurzame vlees dat volgens het voorstel van Milieudefensie en JMA wordt geproduceerd houdt in ieder geval het midden tussen biologisch vlees en bulkvlees en is dus

goedkoper dan biologisch vlees. Dat laatste voldoet aan veel strengere eisen en is daarom duur.

13 februari 2007 was de laatste dag waarop het burgerinitiatief kon worden ondertekend, maar sindsdien zijn er nog duizenden handtekeningen en volledige adresgegevens binnengekomen. De initiatiefnemers merkten al snel na de start van het burgerinitiatief dat er in de samenleving brede steun voor is, het initiatief sloeg ook aan op plekken die buiten hun eigen bereik vallen.

Milieudefensie stelt als referentiejaar voor de reductie van de veestapel het jaar 2007 voor, het jaar waarin het burgerinitiatief is ingediend. Milieudefensie en JMA stellen zich niet de halvering van de veestapel tot doel op zichzelf vast; die zal echter samenvallen met het door deze organisaties voorgestelde samenhangende pakket aan maatregelen.

De heer **Van Bruchem** (LEI) licht toe dat het instituut dat hij vertegenwoordigt van Milieudefensie en JMA de opdracht heeft gekregen om te onderzoeken hoe duurzame en biologische veehouderij kan worden gerealiseerd. Het woord duurzaam moest daar eerst voor worden gedefinieerd. Bij het onderzoek is gekozen voor de langetermijndoelstelling ten aanzien van de ammoniakemissie die in het NMP4 staat: 50 tot 55 miljoen kilo. Dat was het uitgangspunt van de berekening van het LEI. Het biologisch maken van de melkveehouderij leidde tot een reductie van enige miljoenen kilo's, omdat dat minder koeien vergt. De overgebleven miljoenen kilo's waren voor de intensieve veehouderij. Die moest met 70% krimpen om de einddoelstelling van het NMP4 ten aanzien van ammoniak te halen. Dat is de meest beperkende factor van alle milieuaspecten waarmee de intensieve veehouderij te maken heeft. Het referentiejaar qua economische effecten is 2003 in het onderzoek van het LEI. Milieudefensie heeft op grond van de doorrekeningen van het LEI gekozen voor maatregelen waarvan een reductie met 50% van de intensief gehouden veestapel het gevolg is en is dus niet uitgegaan van de door het LEI berekende 70% waarmee de omvang van de veestapel zou moeten dalen willen de doelstellingen uit het NMP4 worden gehaald.

De heer Van Bruchem onderstreept dat het LEI bij zijn onderzoeken is uitgegaan van een gelijkblijvende ammoniakemissie per dier, hetgeen van cruciaal belang is voor de berekeningen. Als de ammoniakemissie per dier afneemt, kunnen meer dieren worden gehouden zonder de doelstelling te overschrijden. Biologische veehouderij leidt minder snel tot een daling van de ammoniakemissie dan de huidige veehouderij.

De heer **Van Eck** (Milieudefensie) rondt af en zegt dat Milieudefensie en JMA niet hebben voorgesteld om de vleesconsumptie terug te dringen, omdat zij niet vonden dat dit in dit bestek hun taak was. Hun taak was om een voorstel te doen voor de omvorming van de veehouderijsector, waardoor de maatschappelijke doelen beter met het boerenpak kunnen worden verenigd.

Binnen de EU hebben Engeland, Zweden en Oostenrijk verdergaande maatregelen genomen dan Nederland. Engeland heeft eisen aan de sector gesteld zonder de sector tegemoet te komen om aan die eisen te voldoen. Dat is verkeerd geweest, omdat andere landen de Engelse markt zijn gaan bedienen. Dergelijke gevolgen willen Milieudefensie en JMA de Nederlandse veehouders besparen. Daarom bepleiten zij de invoering van een kwaliteitstoelag.

De **voorzitter** stelt vast dat Milieudefensie en JMA voldoende informatie hebben gewisseld over de vragen waarnaar de Kamer onderzoek wil laten doen, zodat na het zomerreces de dialoog tussen de vaste commissie voor LNV, Milieudefensie en JMA kan worden voortgezet op grond van de resultaten van het onderzoek dat het CPB en het NMP zullen doen. Daarna

zal de commissie een rondetafelgesprek organiseren om ten slotte het burgerinitiatief af te ronden met een plenair debat.

De voorzitter van de vaste commissie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
Schreijer-Pierik

De griffier van de vaste commissie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
Van Leiden